ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje
BOOKA
11000 Beograd, Cara Lazara 12
office@booka.in
www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA
Sanja Bogićević

PREVOD SA ŠVEDSKOG
Spasa Ratković

LEKTURA
Borka Slepčević

KOREKTURA
Tanja Lebović

PRELOM
Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA
Goran Vitanović

ŠTAMPA
DMD štamparija

Beograd, 2026.

BOOKA.

Knjiga **240**

SWEDISH
ARTSCOUNCIL

The cost of this translation was supported by a subsidy from the Swedish Arts Council, gratefully acknowledged.

ANDREV VALDEN
PROKLETI MUŠKARCI

Naslov originala
Andrev Walden
Jävla karlar
© Andrev Walden, 2023

Sva prava zadržana.
Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene saglasnosti izdavača.

ANDREV VALDEN

PROKLETI MUŠKARCI

Prevela Spasa Ratković

Mojoj mami

(Napomena: bez pasivne agresivnosti)

Jednom sam imao sedam očeva u sedam godina. Ovo je priča o tim godinama.

Ako vam nešto zvuči kao izmišljotina, možete biti sigurni da je istina. Kao na primer ono o pacovu i hrčku. Ili o ženi s klovnovskim usnama premazanim začinom za roštilj. Nije mi namera da izmišljam ništa posebno, jer sve što je posebno ostaje u sećanju i nije ga potrebno izmisliti. Ako nešto i jeste izmišljotina, onda se to krije u najsvakodnevnijim stvarima, kao što je boja jastuka na ležaljci u šupi kraj jezera u kojoj se dogodilo nešto posebno.

PRVO POGLAVLJE

ČAROBNJAK BILJNOG SVETA

U kojem:
jedan Deda Mraz dobija batine,
jedna tajna izlazi na videlo,
a muškarci i kamenje menjaju imena.

On čučne i gleda me u oči.

„Imaš dva nosa“, kaže.

Opipavam lice, kao da je to neophodno da bih porekao njegovu tvrdnju. Nije mi jasno šta hoće da kaže, ali znam da će mi objasniti, jer vidim kako mu se osmeh migolji po bradi.

Lep je kad se osmehuje. Svetle sivoplave oči kao da ne pripadaju ostatku lica, jer su utisnute u ram od crnih kovrdža. Ali među bojama nema neslaganja. Naprotiv. On je svetlost u sopstvenom mraku. Pogled mu se iskri poput leđa lososa u šumi algi, što mu daruje magičnu moć. I ja sam ponovo omađijan.

„Hajde ovako“, kaže, i podiže šaku u prostoru između naša dva lica. Biljni sok u kožici noktiju. Hoće da me nauči poslednju stvar pre nego što se zauvek rastanemo.

I ja radim kako mi kaže, ali vodim računa da ga mrzim. Prošlo je tek nekoliko meseci otkad sam saznao da nikad nisam bio njegov sin i ponekad smetnem s uma da sam oslobođen obaveze da ga volim. Još uvežbavam mržnju, ali polako postajem sve bolji. Pronašao sam osnovnu notu i puštam je da odzvanja u meni dok podižem ruku i stavljam je ispred njegove.

Čarobnjak Biljnog Sveta naučiće me poslednju stvar, ali priču ne mogu tu da započnem. (Ja sam je doduše već započeo, ali neka pristup ostane takav da posluži kao oslonac mom dramaturškom luku.)

Želim da počnem s danom kad je prestao da mi bude tata, jer je taj dan bio toliko neobičan, a ja imam vrlo istančana sećanja na sve što je neobično.

Ali prvo ću morati da objasnim šta to znači čarobnjak biljnog sveta.

Plašim se da je vaš unutrašnji pogled već usmeren ka nekakvom druidu u tunici od valjanog sukna, a on se nije tako oblačio. Muškarac kojeg sam zvao tata nosio je plave pantalone na tregere i rukavice od plodne zemlje. Leti ništa drugo nije imao na sebi, a zimi je obuvao čvrste terenske čizme i preko tregera navlačio džemper od vune farbane biljnim bojama. Vunu je farbala mama.

Dok vi slikate tu novu unutrašnju sliku, želim da podvučem da je bio lep. Morate da ga naslikate lepog. Inače se ruši sva logika vezana za njega. Bio je od onih muškaraca kojima lepe žene pletu vunene džempere. Bio je od onih muškaraca koji spavaju sa ženama. U to sam siguran jer sam ga video.

„Ljubav ne treba kriti od dece", rekao bi i pustio nas da se vrpoljimo po krevetu dok je spavao s našom mamom.

Spuštao sam se do donjeg kraja kreveta i osluškivao njihovo disanje. Nije mi se sviđalo. S njim je zvučala kao veštica. Plašio sam se da će, ako je pogledam, imati veštičje lice, pa je nisam ni gledao. Puštao sam da mi se pogled pentra po zidovima.

Nad krevetom je visila čudna slika. Bog godišnjih doba. Umesto očnih kapaka imao je mahune graška, uši su

mu bile klipovi kukuruza, ramena – mladi luk, a ogromna sivozelena bundeva predstavljala je grudni koš. Bilo je užasno videti ga. Demon s obrazima od jabuka. Ali je Čarobnjak Biljnog Sveta tvrdio da je dobar. Kad bi veštičji zvuci utihnuli, ustao bi i dodirnuo ram slike, kao da zahvaljuje demonu pre nego što uskoči u svoje pantalone na tregere i nestane u bašti.

Uvek je imao mnogo posla i njegova misija na ovom svetu bila je značajna. Toliko značajna da ga je država plaćala da se njoj posveti. Muškarac kojeg sam zvao tata bio je čarobnjak biljnog sveta u državnoj službi.

Nije neophodno biti desničar da biste od ove rečenice ostali bez daha. Ali pre nego što vam usne poplave, želim da dodam kako država nije baš bila upućena u to šta moj tata radi. I da bi najverovatnije dobio otkaz na mestu čarobnjaka biljnog sveta finansiranog iz poreskih sredstava da je država samo znala čemu posvećuje svoje radne dane. Ili čak da je saznala da su njegovi dani posvećeni poslu, jer se negde u državnim fiokama nalazio papir na kojem piše da je moj tata radno nesposoban i da mora da bude plaćen što ne radi.

Bio je invalid, ali samo na papiru. U stvarnosti je bio neobično pokretan. Kad se jednog jutra probudio, obuzela ga je iznenadna želja da trči do Vestervika, pa se posle doručka tamo i uputio. U to vreme živeli smo u Gamlebiju, ali je do Vestervika ipak bilo daleko, a on je istrčao skoro ceo put. Negde posle podne telefonirao nam je nepoznat čovek iz Hermanstorpa i rekao da u njegovoj bašti leži neki muškarac i da moramo da dođemo po njega. Mama i neznanac zajedno su ga odneli do kola. Nije bio u stanju da hoda, ali se sav sijao sjajem pobednika.

Čarobnjak Biljnog Sveta često se sijao pobedničkim sjajem, jer i jeste bio pobednik. Nadmudrio je i pobedio sistem, a zadovoljstvo zbog te pobede uvek je bilo jače od straha da će njegova pokretljivost izaći na videlo. U svom odmetništvu bio je ponosan i neoprezan. Čim bi naišao na neko uvo koje još nije čulo njegovu priču o tome kako je pobedio sistem, duboko bi udahnuo i počeo da priča.

Sad sigurno i vi želite da čujete tu priču i da još nešto saznate o samoj čaroliji – s punim pravom, jer vi ste je finansirali, ili ako ne vi, onda barem vaši roditelji – ali sve ću to morati da ubacujem usput, jer sad priču treba obdariti pokretom i pravcem.

Zato ću vam prvo ispričati o danu kada sam prestao da budem njegov sin.

Tog dana sneg veje kao u bajci. Pahulje krupne kao stršljeni tiho se roje oko šume Vrinevi i jezera, ali nestaju čim dotaknu baštensko tlo bez snega. Čudno izgleda, kao da je bajkovito zimsko nebo umetnuto u taj motiv. Ostalo je tek još nedelju dana do Badnje večeri 1983, i dan koji će biti moj poslednji u svojstvu Čarobnjakovog sina skoro da je okončan. Već je počelo da se smrkava u trenutku kad otvaram prozor kupatila i jednu nogu pružam u studen.

Čarobnjak Biljnog Sveta dobuje po vratima kupatila i viče da će se hrana ohladiti. Tek drugi put to ponavlja, ali mu je glas već uzavreo. Držim ruku na ustima da me ne čuje kako se smejem. On ipak čuje.

„Šta je smešno?“, viče kroz zatvorena vrata i glas mu je sad živa vatra, ali ja ne mogu nazad. Već su mi oba stopala na zemlji, a suviše sam mali da bih mogao da se uspentram nazad do prozora. Ako samo požurim, vatra će se ugasiti. Smejaće se kad bude shvatio.

Na glavi imam kapu Deda Mraza. Niko nije primetio da sam je poneo sa sobom u kupatilo. Sakrio sam je pod džemperom, a onda stavio na glavu i sišao napolje. U ruci držim malu platnenu vrećicu. Puna je kockica i treba da liči na Deda Mrazovu vreću s poklonima.

Sad treba da istrčim oko kuće i pozvonim na vrata. „Ima li ovde dobre dece?“, uzviknuću kad se vrata otvore, i on će se nasmejati. A kad se on smeje, smeje se i mama. Moja mlađa sestra neće ni čekati na njegov smeh, jer ne poznaje pravila i smeje se svemu što uradim. Mlađi brat se smeje samo ako ga golicamo, ali Deda Mraz može i to da sredi.

Obilazim oko prvog ugla kuće. Oprezno se krećem duž kraće strane da ne bih skliznuo niz padinu koja vodi ka baštenskoj šupi. Šupa je Čarobnjakova radionica. Tu se ponekad zaključa, pa jede pečurke i puši seme crne bunike. To čini da bi otvorio vrata ka drugim svetovima i sve što vidi zapisuje u velike sveske crnih korica.

Kad ode u šupu, može u njoj da nestane satima, a ja te sate volim, jer tada u kući možemo da se smejemo i ponašamo kako hoćemo. Možemo da jedemo sendviče između obroka, da žvaćemo otvorenih usta, a sigurno bismo mogli i da gledamo televiziju da smo je samo imali.

Ali ti bezbrižni sati imaju svoju cenu, jer se dešava da on tamo dole otvori pogrešna vrata. Dešava se da se vrati iz svoje radionice progonjen bićima koja samo on može da vidi, da bi zatim go četvoronoške puzao po kuhinji i zavijao od straha.

„Upomoć!“, urlao bi, sjajeći se od suza i znoja. Onda mama mora da ga drži u naručju sve dok se ne smiri. Čak ni čarobnjak biljnog sveta u državnoj službi ne može da otvara vrata kako mu se prohte.

Toliko je mračno da moram da opipavam zid kuće kako bih održao pravac. Nije mi jasno kako je sav taj mrak mogao da padne toliko brzo, ali treba samo da obiđem oko kuće i zazvonim na vrata, pa ćemo se svi zajedno smejati. Trebalo bi da brzo ide, ali je ovde napolju sve

nakrivo. Celo selo sagrađeno je na padini koja se spušta ka jezeru Enše u čašastom dnu doline, a naša bašta nema terasaste površine. U stvari, jedino se kuća ne naginje, a trava je sad klizava jer se zima zaigrala.

Klizim niz padinu i odlazim u mrak. Sve dalje od kuće i kuhinjskog stola na kojem se hladi supa od kopriva.

Tamo na dnu steže me u stomaku, jer stvarno ne volim mrak. Plašim se svega pošto u sve verujem, a sve u šta verujem krije se u mraku.

Verujem u vitre[1], vete[2], trolove, vukodlake i veštice. A posebno u veštice. Verujem i u Boga, i u druge bogove, i u Đavola. U šumske vile. Vodene duhove. Rečne konje i neupokojene duše. Prava sam mala enciklopedija raznoraznih stvorenja. Posmatrač čudovišta. Neka od njih video sam sopstvenim očima, mada isključivo kad sam imao temperaturu. Imam visoku temperaturu kad god se razbolim. Tako visoku da mi se svašta priviđa pa plašim mamu.

„On gori", ima običaj da kaže dok mi Čarobnjak Biljnog Sveta stavlja oblog od crnog luka i cedi vrelu vodu kroz listove kopitnjaka. Ja gorim i vidim veštice. I muškarce s mahunama graška umesto očnih kapaka.

„Čudovišta ne postoje", kaže mama, ali ja znam da nije tako. Video sam tatu kako zavija od straha dok ga ona gone.

Puzim nazad uz padinu i na prvom zabatu hvatam se za oluk. Mokar sam, a sigurno i prljav, ali još imam Deda

---

[1] *Vittra* – vrsta natprirodnog bića. Verovalo se da su vitre ženskog pola, lepe i odevene u ljudsku odeću, da žive u paralelnom svetu i da su smrtne. (Prim. prev.)

[2] *Vette* – prema narodnom verovanju, podzemna bića obično nastanjena ispod ljudskih domova. Bili su skloni krađi, umeli da postanu nevidljivi i da ljudima pomute vid. (Prim. prev.)

Mrazovu kapu na glavi, pa će se uskoro svi smejati. Mrgodno gledam u mrak oko sebe. Na drugoj strani livade sijaju prozori kuće u kojoj stanuje moj jedini drug. Zove se Cvet i obično se igramo u šumi.

Čvrsto se držim za oluk i pokušavam da povratim dah. Ostalo mi je još samo nekoliko minuta u svojstvu sina Čarobnjaka Biljnog Sveta.

Koračam napred i smeh mi ponovo nadolazi u grlu. Neće moći očima da veruju kad se dečak koji je pošao u kupatilo odjednom pojavi pred vratima obučen u Deda Mraza. Cičim od smeha dok se penjem na trem.

Nisam ja naivan, znam da je možda prošlo previše vremena, da je možda već previše ljut, ali barem nije pio. Jednom je za Božić popio sav alkohol koji smo imali u kući i onda ništa nije bilo kako treba. Mama je pozvala sestre da slave s nama, pa je kupila nekoliko flaša za božićnu trpezu. Čarobnjak Biljnog Sveta hteo je samo da proba, ali kad su gosti stigli, već je bio sve isprobao. Istrčao je na put i oterao ih pre nego što su stigli da izađu iz kola. Mama je plakala. Kuća je mirisala na sapun i cimet.

Zvonim na ulazu i sav se naduvavam dok se vrata otvaraju.

„Ima li ovde…“

Hteo bih to da izgovorim glasom Deda Mraza, ali ne uspevam. Smeh me guši. Reči prosto pište iz mene i moram ponovo da uhvatim dah. Imam tek sedam godina i bosonog sam u zimskoj noći. Previše je očekivati da ću još umeti i da govorim.

„… dobre dece?“

Zbunjen je. To je dobar znak. Kakvo bi lice uopšte i mogao da ima između vatre i smeha. Ja onda ponavljam

još jednom, za svaki slučaj. Ili bolje reći, vičem. To više nije nikakvo pitanje.

„IMA LI OVDE DOBRE DECE!“

Nije trebalo da vičem. Vatra guta vrisak. U trenutku kad me udara, on zaboravlja da skroz otvori šaku. To je nešto novo. Ili u svakom slučaju drugačije. Udarci me obično peku pod kožom. Hiljadu iglica zabodenih u obraz. Ovog puta se lomim i to je skoro prijatnije od iglica. Kao kad pucaju plikovi.

Ali naravno, strašnije izgleda. Krv mi kulja iz lica.

Mama vrišti. I to je novo. Ne sam vrisak, već ton. Nešto se i s njom dešava. Ne uzmiče, kako to obično čini. Zakorači ka njemu. Visoko uzdignute brade. Pravo u plamen. Sunce je stiglo da zađe pre nego što je ovaj dan prestao da bude običan, a sad nikako da se zasiti novotarija.

„On ti nije pravi tata!“, viče. „Pravi tata nikad ne bi ovako postupio prema svom detetu.“

I dok izgovara tu magičnu formulu, on me pušta. Kao da je izgubio sva ovlašćenja.

Treba mi samo nekoliko trenutaka da shvatim da je istina. Nikad mi ranije to nije palo na pamet, ali čim mi njene reči prodru u svest, ja znam. Ne ličim ni na njega ni na mlađeg brata i sestru. Nemam njihove sivoplave oči. Njihove riđastoplave kovrdže. Njihove pege. A oni retko kad imaju moje modrice. Naravno da je istina. Čarobnjak Biljnog Sveta nikad nije bio moj tata.

Otrčim uz stepenice neobično lakih nogu. Ležem na krevet i sisam peškir koji mi je mama dala. Oni dole trešte i podvriskuju, ali reči ne mogu da razaberem. Ispunjava me nešto sasvim drugo. Prvo mi nije jasno šta, ali mi se usta cere i krevelje pod peškirom. U meni sve šušti. Čini mi se da… volim što nisam njegov sin.

Jeste, osećam to celim telom. Veliku napetost. Kao da počinje avantura. Kao da sam dečak u knjizi o dečaku koji je saznao da mu je tata kralj u dalekoj, čarobnoj zemlji.

Hoće li me sad odneti duh?

Na trenutak mi je žao brata i sestre, koji i dalje pripadaju Čarobnjaku. I njega mi je žao. Kako se samo prepao i onemoćao kad je mama progovorila. Video sam kako se sav skupio, kao da su reči probušile rupe u njemu.

Kuća je utihnula.

Ona sedi na ivici kreveta i obećava mi da je sad sve gotovo. „Selimo se odavde", šapuće dok prstom čačkam rešetkasti abažur noćne lampe. Obećava mi da će me odvesti odavde.

Ništa ne pitam za svog pravog oca, ali ona ipak priča. Samo malo. Kaže mi da on živi u dalekoj zemlji i da ima dugu crnu kosu. Kao Indijanac. Pokazuje rukom lakat, da bih razumeo. Onda ništa više ne govori o mom pravom ocu, ali i to je dovoljno.

Indijanac u dalekoj zemlji.

To je nešto najbolje što sam ikad čuo i sad samo želim da zaspim, pa da posle mogu preko livade i da sve ispričam Cvetu.

Mama odlazi i gasi lampu. Ja je upalim čim ode. Uvek tako radim. Ona kaže da čudovišta ne postoje, ali to ništa ne pomaže. U kući imamo problem s pouzdanošću. Nešto se kreće među senkama.

Umotavam se u pokrivač i prevlačim ga preko glave. Blokiram sve ulazne puteve i ostavljam samo uzani tunel da kroz njega dišem. Vazduh je unutra vruć i težak, ali ja samo tako mogu da se uspavam. U čauri iz koje mogu da nadzirem jedini ulaz.

Ujutru se izvinjava. Prejako me je udario. Pogrešio je. Bio je nepravedan, to ne liči na njega.

„Obično sam pravedan“, kaže, i to kao da je pitanje, a ja klimam glavom, i to kao da je odgovor.

Grli me i obećava da niko nigde ne mora da se seli. U tom trenutku ga ponovo sažaljevam. Zar on ne zna da mi je mama već obećala da se selimo? Da je ona prva obećala?

„A sad ćemo da slavimo Božić.“

Kaže to kao da voli da ga slavi, a ne voli. Ništa on ne voli da slavi, osim sopstvenog rođendana. Nikad više neću upoznati ni jedno jedino ljudsko biće koje svoj rođendan doživljava tako ozbiljno kao Čarobnjak Biljnog Sveta.

Dok je mama nosila sestricu u stomaku, i kad je prešla termin trinaest dana, bio je očajan, jer je prijateljima obećao veliko slavlje za svoj rođendan. I rođendan je došao, ali ne i sestrica. Onda je on mene i mamu smestio u krevet na spratu, dok se prizemlje punilo zvanicama i muzikom.

„Samo mirno lezite i ništa se ne brinite“, rekao je, a posle je žurka besnela cele noći. Oformljen je i orkestar, a Čarobnjak je bio pevač. Pevao je *Heart of Gold*, i duvao u

usnu harmoniku, dok je mama ležala nepokretna, s jednom rukom preko mog uha. Duboko je disala na nos, ali su, kako se zora približavala, udisaji postajali sve kraći. Sestrica zamalo da se rodi u kolima, jer je bio toliko pijan da je morao do bolnice da vozi brzinom puža. Prisustvovao je njenom rođenju, ali se, kad ju je ugledao, obradovao kao razbojnički poglavica, pa je morao nazad kući, da u rođendansku žurku udahne novu energiju. Sledećeg jutra vratio se u bolnicu sa celim orkestrom. Svirali su sestrici *Heart of Gold*, on je duvao u usnu harmoniku, a onda su ih sve izbacili napolje.

Čarobnjak Biljnog Sveta voli slavlja, ali samo ako se pleše oko njega. Druge vrste plesa ne razume. U njegovoj kući on je božićna jelka.

Sad, međutim, sedi na ivici mog kreveta i govori da ćemo doneti jelku iz šume i da će ispod jelke biti paketići. Pretvara se. Dok izlazi iz sobe, okreće se poslednji put. Među algama se naziru leđa lososa.

„I dalje sam ti tata“, kaže, a onda dodaje nešto u stilu da nije bitno iz čijih mošnica dolazim.

Hoće da mi oduzme ono šuštanje. Poludeo je.

Moj tata je Indijanac i ja sad idem da to ispričam Cvetu.

Ponekad se na rubu šume vidi užarena tačka ili pramen dima među stablima drveća i onda znam da je tu. Ali ne tražim njega. Još ne. Tražim njegovog mlađeg brata, mog druga, i nalazim ga dole kraj jezera.

„Ima li on konja?“, pita Cvet. Stoji na samoj ivici vode i nožem seče trsku.

„Ne znam.“

„Ako je pravi Indijanac, mora da ima konja“, kaže Cvet, pa mu zato pričam ono o dugoj kosi. Rukom pokazujem ka laktu, da bi bolje razumeo. Cvet zuri u moj lakat i reklo bi se da je shvatio, ali mu se onda pogled uspentra do mog lica.

„Ti ne izgledaš kao Indijanac“, kaže.

„Mislim da ima konja“, dodajem.

„Moramo da ispričamo burazeru“, kaže. „I on je Indijanac.“

I tako odlazimo da tražimo njegovog starijeg brata. On je visok, puši u šumi i nije ga ni najmanje teško pronaći, jer skoro da samo to i radi: stoji u šumi, visok rastom, i puši.

Čarobnjak Biljnog Sveta kaže da Cvet i njegov brat nisu prava braća, nego su samo usvojeni iz iste zemlje,

i da se ta zemlja zove Čile. Čarobnjak voli Cveta. Kad se igramo na livadi, on ponekad podigne glavu iz bašte i mahne nam, ali to čini na neobičan način. Kad ugleda mog druga, podigne stisnutu pesnicu i uzvikne „Aljende!“. Možda misli da se u Čileu tako pozdravljaju, ali bih rekao da nije u pravu, jer Cveta to samo zbunjuje.

Ne sviđa mi se što Čarobnjak pokušava da s mojim drugom koristi tajni jezik i bude mi drago svaki put kad mu ne uspe. Cvet je moj.

On se u stvari zove nekako drugačije, ali kaže da mu je ime *Blomma*, Cvet, i ja neću da ga diram zbog toga. Mog jedinog druga. Verovatno je samo hteo da ima švedsko ime, a da nije stvarno znao kakva su švedska imena. Pa je izabrao najlepšu reč koje se setio.

Ja se zovem Andrev, što takođe nije švedsko ime, ali me Cvet zbog toga nikad ne dira. Za razliku od druge dece.

Osim mene i mog brata i sestre, u selu ima još samo četvoro dece, a to i nije pravo selo, nego više naseljena krivina u šumi, na putu između Norćepinga i kupališta na Enšeu. Ta deca su Cvet, njegov stariji brat i dve devojčice. Jedna od njih stanuje iznad nas na krivini i ona je tinejdžerka, i iz tog razloga nedostupna, a druga stanuje preko puta ulice i moja je vršnjakinja, ali njoj sam jednom slučajno slomio ruku i zato me ne voli.

Imam samo Cveta, ali u njega mogu potpuno da se uzdam, jer ni jedan ni drugi nemamo pravog tatu u ovoj zemlji. Sad obojica čekamo da nas odnese duh i ja osećam kako nas to čvrsto povezuje. Mi smo dečaci iz knjige, razmišljam dok koračamo preko livade i pogledom tražimo užarenu tačku na ivici šume.

„Ne izgledaš kao Indijanac“, kaže Cvetov stariji brat i duva mi dim u lice.